

Pandemia wirusa COVID-19 jako przejaw siły wyższej

I. Definicja siły wyższej

Siła wyższa (łac. vis maior) nie została zdefiniowana przez ustawodawcę. Na podstawie wypracowanego w doktrynie i orzecznictwie poglądu przyjmuje się, że za siłę wyższą jest uznawane wyłącznie zdarzenie charakteryzujące się trzema następującymi cechami: zewnętrżnością, niemożliwością jego przewidzenia oraz niemożliwością zapobieżenia jego skutkom. Zdarzenie jest zewnętrzne wówczas, gdy następuje poza obszarem działalności podmiotu – jego działanie nie wykazuje zatem żadnego związku z zaistnieniem zdarzenia. Niemożliwość przewidzenia, że dane zdarzenie nastąpi, należy pojmować jako jego nadzwyczajność (co oznacza, że musi odbiegać od uznawanych za normalne warunków obrotu) i nagłość. Niemożliwość zapobieżenia skutkom zdarzenia jest natomiast tłumaczona jako jego przemożność, a więc niezdolność do odparcia nadchodzącego niebezpieczeństwa za pomocą dostępnych środków.¹

Tym samym ogólnoswiatowej pandemii, wybuchłej na skutek rozprzestrzeniania się patogenu nieznanego dotychczas medycynie oraz obowiązującemu na terenie kraju stanowi epidemii wprowadzonemu na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej na mocy rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 433), w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa COVID-19, przypisać należy charakter siły wyższej, jako zdarzeniu niemożliwemu do przewidzenia i zapobieżenia przez strony umowy, absolutnie zewnętrżnemu w stosunku do obszaru ich funkcjonowania.

II. Związek przyczynowy

Dla nadania prawnego znaczenia zdarzeniu w postaci siły wyższej konieczne jest zaistnienie adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy jej wystąpieniem, a spowodowanym przez nią skutkiem w postaci przykładowo niewykonania bądź niewłaściwego wykonania zobowiązań umownych. Związek ten rozumiany jest jako swojego rodzaju łańcuch przyczynowo-skutkowy, łączący przypadek wystąpienia siły wyższej i skutek w obszarze zobowiązań umownych, do którego nie doszłoby, gdyby nie fakt wystąpienia siły wyższej (tzw. *conditio sine qua non*).² Następstwo to musi mieć ponadto charakter obiektywnie normalnego, ustalanego, w zależności od okoliczności, zgodnie z zasadą doświadczenia życiowego. Normalny skutek zdarzenia ma miejsce jeśli to ostatnie zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia tego pierwszego.³ Adekwatnym związkiem przyczynowym objęte są nie tylko bezpośrednie skutki danego

---

¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 19.11.2019 r., sygn. III APa 15/19

² Wyrok SN z dnia 2005.12.08, sygn. III CK 298/05

³ Ciszewski Jerzy (red.), Nazaruk Piotr (red.), Kodeks cywilny. Komentarz

zdarzenia, ale także skutki pośrednie, jeżeli mogą być opisane jako normalne następstwa. Niemniej kluczowym jest, aby skutku nie poprzedziło przykładowo działanie powołującej się na siłę wyższą stron. Za prawidłowy łańcuch przyczynowo-skutkowy należy uznać w omawianym przypadku, na przykład, spowodowane przez stan epidemii ograniczenia w przemieszczaniu się i ruchu transgranicznym, powodujące przerwanie łańcuchów dostaw, a tym samym niewykonanie zawartych umów.

III. Siła wyższa jako klauzula umowna

Na zasadzie swobody umów, wyrażonej w art. 353¹ Kodeksu cywilnego, strony mogą wedle własnego uznania kształtować dany stosunek zobowiązaniowy, w tym poprzez uwzględnienie w zawieranych umowach postanowień przewidujących przesłanki wyłączenia odpowiedzialności czy uprawniające do odstąpienia od zawartego kontraktu.

W umowach, szczególnie zawieranych w obrocie profesjonalnym, pomiędzy przedsiębiorcami zawarta najczęściej zostaje klauzula wyłączająca odpowiedzialność w przypadku niezrealizowania wynikających z nich zobowiązań, w postaci siły wyższej. Katalog jej przejawów pozostaje zazwyczaj zbiorem otwartym, a więc wyliczeniem jedynie sytuacji przykładowych. Tak więc nawet, jeżeli nie zawiera on wskazania wprost na zdarzenie w postaci wybuchu epidemii czy pandemii, obecnie wprowadzony na terenie kraju stan epidemii przejawia cechy niezbędne, wyliczone powyżej, pozwalające na uznanie go za przejaw siły wyższej. Zdarzenie to tym samym, w zależności od brzmienia postanowień umownych, tworzy po stronie podmiotu przykładowo uprawnienie do odstąpienia od umowy, bądź znosi jej odpowiedzialność wynikającą z niewykonania zobowiązania.

IV. Siła wyższa jako podstawa do uniknięcia odpowiedzialności odszkodowawczej

Brak wskazanego powyżej postanowienia umownego, wskazuje, że strony są zobowiązane do dalszego świadczenia zgodnie z zawartą umową. Brak klauzuli siły wyższej nie wyklucza powołania się na jej wystąpienie przez strony umowy. W przypadku sądowych prób egzekwowania odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu niewykonania bądź niewłaściwego wykonania umowy, wystąpienie siły wyższej tworzy po stronie pozwanego możliwość wyłączenia przewidzianej w art. 471 Kodeksu cywilnego odpowiedzialności.

Istotnym pozostaje, iż odpowiedzialność kontraktowa oparta jest na zasadzie domniemania winy. Wobec tego, dłużnik musi, dla zwolnienia się od odpowiedzialności, obalić to domniemanie przez wykazanie, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania nastąpiło z przyczyn, za które nie ponosi odpowiedzialności, w omawianym przypadku – ze względu na wprowadzenie stanu epidemii. Kluczowym w tym przypadku będzie przede wszystkim wykazanie związku przyczynowego pomiędzy naruszeniem postanowień kontraktu, a wystąpieniem epidemii. Możliwe jest bowiem wystąpienie sytuacji, w której dłużnik, pomimo wystąpienia siły wyższej,

przyczynił się w sposób zawiniony do wystąpienia samej szkody bądź miał wpływ na jej spotęgowanie.⁴

V. Wpływ siły wyższej na bieg przedawnienia roszczeń cywilnoprawnych

Wystąpienie siły wyższej ma też znaczenie dla przedawnienia roszczeń cywilnoprawnych. Zgodnie z art. 121 Kodeksu cywilnego, gdy z powodu siły wyższej uprawniony nie może dochodzić roszczeń przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw danego rodzaju bieg przedawnienia nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu przez czas trwania przeszkody. Trwający stan epidemii, co do zasady, stanowi przejaw siły wyższej wynikającej z przyczyn naturalnych. Niemniej w przedmiotowym przypadku możliwe również będzie powołanie się na się na konkretne działanie państwa, w szczególności na określony akt normatywny (rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. - Dz. U. z 2020 r. poz. 433), który skutecznie uniemożliwił dochodzenie zasadnych roszczeń przez uprawnionego. Stwierdzenie występowania przeszkody w postaci siły wyższej wymaga ponadto odwołania się do okoliczności indywidualnych danej sprawy i osób dochodzących swoich roszczeń.⁵ Zdarzenie w postaci wybuchu epidemii może pośrednio zamknąć dysponującemu roszczeniem faktycznie drogę do sądu, gdy w wyniku jej wystąpienia sąd przestaje całkowicie funkcjonować. Ten ostatni przypadek pod rządem kodeksu zobowiązań, nosił nazwę zawieszenia wymiaru sprawiedliwości i stanowił samodzielną przyczynę zawieszenia przedawnienia obok siły wyższej. Aktualnie brak funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości jest uznawany za szczególny przypadek siły wyższej.⁶ Niemniej wobec pominięcia kwestii biegu przedawnienia roszczeń cywilnoprawnych w Ustawie z 31 marca 2020 roku o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (uwzględniającej jedynie zawieszenie terminów wynikających z prawa administracyjnego), uwzględnić należy wszelkie możliwe rozbieżności interpretacyjne. Obecna sytuacja, wobec braku reakcji władzy w postaci wprowadzenia stanu nadzwyczajnego w rozumieniu art. 228 ust. 1 Konstytucji, może być interpretowana, jako niewypełniająca przesłanek siły wyższej, wpływającej na bieg terminów przedawnienia, gdyż wciąż pozostawia ona możliwość dochodzenia roszczeń przed sądem, przykładowo w drodze elektronicznej.

VI. Uregulowania szczegółowe

Wskazać ponadto należy, że ustawodawca w ustawach szczegółowych, regulujących obrót poszczególnych sektorów działalności, wprost odwołuje się do przypadków wystąpienia siły

---

⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28.09.1971 r., sygn. II CR 388/71

⁵ M. Mataczyński, M. Saczywko [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1, red. M. Gutowski, 2018, kom. do art. 121, nb 7

⁶ Uchwała Sądu Najwyższego z 26.10.2007 r., sygn. III CZP 30/07

wyższej. Tak przykładowo, w art. 47 ust 5 pkt. 2 ustawy z dnia z 24 listopada 2017r. o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych, wyłącza odpowiedzialność organizatora turystyki za niewykonanie lub niewłaściwe wykonanie usługi wyłącznie z powodu nieuniknionych i nadzwyczajnych okoliczności. Ponadto w art. 47 ust. 4 ustawy o imprezach turystycznych, dopuszcza odstąpienie przez podróżnego, które będzie miało miejsce „bez opłaty za odstąpienie w przypadku wystąpienia nieuniknionych i nadzwyczajnych okoliczności w miejscu docelowym lub jego najbliższym sąsiedztwie, które mają znaczący wpływ na realizację imprezy turystycznej lub przewóz podróżnych do miejsca docelowego.” Za wskazane „nadzwyczajne okoliczności” należy uznać stan epidemii i związane z nim ograniczenia w przemieszczaniu się. Także w ustawie z dnia 15 listopada 1984 r. Prawo przewozowe - art. 65 ust. 2, ustawodawca wskazuje, że przewoźnik jest zwolniony z odpowiedzialności za utratę, ubytek lub uszkodzenie przesyłki, jeśli doszło do niej wskutek działania siły wyższej.